

Täysistunto

Keskiviikko 14.6.2017 klo 14.03—15.54

9. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2016

Kertomus K 8/2017 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu

14.11 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Arvoiset kansanedustajat! Minulla on ilo ja kunnia esitellä teille eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2016. Tämä on 97. oikeusasiamiehen kertomus, ja se on kaikkien aikojen paksuin. Kertomuksen laajentaminen ei kuitenkaan ole ollut tavoitteemme, päinvastoin eräitä kertomuksen jaksoja on lyhennetty ja tiivistetty, mutta kerrottavaa on ollut paljon. Suurin syy kertomuksen laajentumiseen on raportoiminen oikeusasiamiehen uusista kansainvälisiin sopimuksiin perustuvista erityistehtävistä. Näitä ovat vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien valvonta... [Hälinää — Puhemies koputtaa]

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Arvoiset edustajat, jossakin toisessa tilanteessa tuollainen hyrinä voisi olla ihan hyvä mutta tässä ei. Nyt on oikeusasiamiehellä puheenvuoro. Pyydän siirtämään keskustelut tuonne eteisen puolelle. Kiitos.

...ja vammaisten henkilöiden oikeuksien valvonta. Näihin tehtäviin liittyy myös kansainvälistä raportointia, ja olemme halunneet kertoa niihin liittyvästä toiminnastamme melko kattavasti.

Perinteiseen tapaan kertomuksen alussa on oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot kunkin itse valitsemasta aiheesta.

Omassa puheenvuorossani käsittelen oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävien jakoa. Nostin tämän teeman lyhyesti esiin jo vuoden 2014 kertomuksen puheenvuorossani, ja sen jälkeen eduskunnan perustuslakivaliokunta on jo kahdessa mietinnössään todennut pitävänsä tärkeänä, että oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjaon ja yhteistyön kehittämismahdollisuudet selvitetään. Kun tämä selvitystyö ei vielä ole käynnistynyt, tarkastelen puheenvuorossani aiempaa yksilöidymmin niitä syitä, joiden johdosta työnjaon kehittäminen olisi tarpeen.

Suomessahan on kaksi ylintä laillisuusvalvojaa, eduskunnan oikeusasiamies ja valtio-neuvoston oikeuskansleri, joilla on perustuslain mukaan sama toimivalta. Tästä laillisuus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

valvojien tehtävien päällekkäisyydestä aiheutuu ensinnäkin hallinnollista ajanhukkaa, toiseksi kantelijoiden ja yleisön epätietoisuutta, kolmanneksi ratkaisukäytännön yhdenmukaisuuteen liittyviä ongelmia ja neljänneksi ratkaisukäytännön johdonmukaisuuteen liittyviä ongelmia ja vaaroja. Nämä haitat, ongelmat ja vaarat, joita olen puheenvuorossani selostanut tarkemmin, olisivat hyvin pitkälti poistettavissa kehittämällä nykyistä laillisuusvalvojien tehtävien jaosta annettua lakia. Mielestäni jokainen asiaryhmä tulisi tehtävien jakolaissa osoittaa pääsääntöisesti jommankumman laillisuusvalvojan käsiteltäväksi, jolloin päällekkäisyys pitkälti poistuisi. Nykyinen kahden ylimmän laillisuusvalvojan päällekkäinen järjestelmä ei ole kansalaisten ja yhteiskunnan kannalta tehokkain eikä tarkoituksenmukaisin.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojä käsittelee puheenvuorossaan kysymystä siitä, kuka voi ja kenen tulisi päättää hyvityksestä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat pitäneet asianmukaisena, että ylimmät laillisuusvalvojat voivat tehdä hyvitysesityksiä tilanteissa, joissa yksilön oikeuksia on loukattu mutta joissa loukkausta ei enää voida poistaa tai korjata. Nykytilanne on kuitenkin ongelmallinen. Ensiksikin hyvitysjärjestelmältä puuttuu selkeä lainsäädännöllinen pohja. Vanhan vahingonkorvauslainsäädännön aukkoja on paikattu erityislaeilla ja kehittämällä oikeuskäytäntöä muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin perustuen. Toiseksi hyvitysvaatimusten suuri määrä voi tukkia ylimmän laillisuusvalvonnan. Kun perustoimeentulotuen myöntäminen siirrettiin kunnilta Kansaneläkelaitokselle vuoden 2017 alussa, käsittelyn viivästyttämisestä suoritettiin hyvitystä lähes 150 000 asiakkaalle. Oikeusasiamiehen kanslia ei olisi tällaisesta tehtävästä suoriutunut, ja siksi oli järkevää, että hyvitykset hoidettiin suoraan Kelasta aiemmassa hyvityskäytännössä tehtyjä linjauksia noudattaen. Kolmas vaara on sattumanvaraisuus. Jos kantelija ylimmän laillisuusvalvonnan sijasta valitsee hallinnon sisäisen kantelumenettelyn tai kantelee aluehallintovirastoon, hyvityksen saaminen voi olla epävarmaa. Näin myös yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta hyvityksestä tulisi säätää yksiselitteisesti lailla. Lainvalmistelua helpottaa se, että kotimaista oikeuskäytäntöä ja hyvitysratkaisuja on jo kertynyt. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan niiden pohjalta tulisi rakentaa aukoton ja yhdenmukainen hyvityssäätö.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin käsittelee puheenvuorossaan sananvapautta. Vuonna 2016 Suomi juhli 250 vuotta sitten voimaan tullutta painovapausasetusta, jolla poistettiin ennakkosensuuri ja sallittiin yhteiskunnallinen, poliittinen sekä hallitsevien ryhmien kritiikki. Juhlavuoden lopulla käytiin keskustelua lehdistön ja poliitikkojen suhteesta. Keskustelu osoitti, että ilmaisun vapaus ja lehdistön vapaus ovat hauraita mutta vahvasti suojeltuja suomalaisessa yhteiskunnassa. Pienikin epäily siitä, että näitä oikeuksia rajoitetaan, herättää kriittisen keskustelun, jolla on merkittävä rooli sen takaamiseksi, että saatavilla on riittävä valikoima vapaata ja riippumatonta tiedonvälitystä, joka edustaa monipuolisesti erilaisia näkökulmia.

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi suosituksen lehdistön suojelusta ja toimittajien turvallisuudesta huhtikuussa 2016. Suosituksen mukaan jäsenvaltioiden tulee turvata tiedotusvälineiden riippumattomuus ja monimuotoisuus sekä julkisten mediapalvelujen taloudellinen ja institutionaalinen riippumattomuus ja kestävyys. Virkamiehet ja muut julkiset toimijat eivät saa vähätellä tai hyökätä toimittajien ja median puolueettomuutta, koskemattomuutta tai moraalia vastaan. He eivät myöskään saa millään tavoin pyrkiä vaikuttamaan siten, että toimittajat tai media luopuisivat ammatillisista standardeistaan tai etiikastaan.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

Valvoessaan julkisten tehtävien hoidon lainmukaisuutta oikeusasiamies turvaa ihmisten luottamusta julkisen vallan käyttöön, demokratiaan ja oikeusvaltioon. Oikeusvaltiossa hallinnon, tuomioistuinten ja demokraattisten päätöksentekaelinten toiminnan ja laiminlyöntien tulee kuitenkin olla myös median ja yleisön valvonnassa. Yleisöllä on oikeus saada tietoa erityisesti juuri vallan väärinkäytöstä. Oikeusasiamies valvoo, etteivät viranomaiset rajoita sananvapautta, ja turvaa tiedotusvälineiden ja yleisön oikeuden saada niin paljon tietoa kuin vaarantamatta muita perusoikeuksia on mahdollista. "Puolustaessaan sananvapautta ja avoimuutta oikeusasiamies puolustaa myös oikeusvaltiota" — näin siis apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin tässä kertomuspuheenvuorossaan.

Arvoisa herra puhemies! Näiden puheenvuorojen jälkeen kertomuksessa on katsaus oikeusasiamiesinstituution toimintaan vuonna 2016. Siellä on muun muassa asiämääriä ja toimenpiteitä sekä erilaisia kotimaisia ja kansainvälisiä tapahtumia koskevia tietoja. Totean tässä vain sen, että kanteluiden määrä pysyi edellisen vuoden tasolla, eli saimme viime vuonna noin 5 000 kantelua. Kanteluita ratkaistiin saman verran. Vuodenvaihteessa viireillä ei ollut yhtään yli vuoden vanhaa kantelua. Olen hyvin tyytyväinen siitä, että tämä tavoite saavutettiin nyt jo neljännen kerran peräkkäin. Kantelujen keskimääräinen käsittelyaika oli vain kolme kuukautta. Todettakoon, että tänä vuonna kanteluiden määrä on lähinnä Kansaneläkelaitosta koskevien kanteluiden takia noussut valtavasti. Olemme jo tähän mennessä saaneet noin 3 300 kantelua, joista Kelaa koskevia toimeentulotukikanteluita lähes 600, eli tänä vuonna tulee kaikkien aikojen suurin kantelumäärä.

Tarkastuksia tehtiin kertomusvuonna 115 kohteeseen. Mainittakoon, että hallinnollisessa suhteessa kertomusvuonna merkittävinä oli sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönotto Oikeusasiamiehen kansliassa. Tämä tietojärjestelmähanke on ollut sikäli poikkeuksellinen, että se onnistui ja se toteutettiin suunnitellussa aikataulussa ja budjetti alit-
taen.

Kertomuksen seuraava pääjakso eli numero 3 käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia. Tällainen jakso on kertomuksessa ollut perusoikeusuudistuksen voimaantulosta lähtien perustuslakivaliokunnan toivomuksen mukaisesti.

Tähän jaksoon on sisällytetty oikeusasiamiehen toiminta alussa mainitsemisani kansainvälisiin sopimuksiin perustuvissa erityistehtävissä. Näitä on ensinnäkin YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukainen kansallisen valvontaelimen tehtävä eli niin sanottu OPCAT-tehtävä. Kansallisen valvontaelimen tehtävässä on kysymys tarkastusten tekemisestä paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Korostan, että kysymys ei ole vain esimerkiksi vangeista tai poliisin säilytystiloissa olevista henkilöistä vaan myös esimerkiksi vanhuksista, lapsista, psykiatrisista potilaista ja kehitysvammaisista henkilöistä. Toinen erityistehtävä perustuu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyyn yleissopimukseen, joka tuli voimaan Suomessa kertomusvuonna. Oikeusasiamies toimii yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja sen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa sopimuksen tarkoittamana rakenteena, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.

Edellisen vuosien tapaan perus- ja ihmisoikeusjaksossa on myös kerrottu oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeusmandaatista ja Ihmisoikeuskeskuksesta ja sen toiminnasta. Ihmisoikeuskeskushan antaa oman kertomuksensa, mutta se ei ole valtiopäiväasiakirja eikä sitä käsitellä eduskunnassa samalla tavoin kuin oikeusasiamiehen kertomusta.

Edelleen tässä jaksossa on kerrottu puutteista ja parannuksista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa sekä oikeusasiamiehen hyvitysesityksistä ja sovinnolliseen ratkaisuun

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

johtaneista asioista. Nämä asiat ilmentävät Oikeusasiamiehen kansliassa omaksuttuja toimintatapoja, joilla ihmisiä voidaan auttaa pääsemään oikeuksiinsa.

Jaksossa käsitellään myös vuoden perus- ja ihmisoikeusteemaa. Meillä kertomusvuoden teemana oli oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin.

Edelleen jaksoon sisältyy oikeusasiamiehen perusoikeuskannanottoja, jotka perustuvat kertomusvuonna ratkaistuihin kanteluihin tai omiin aloitteisiin.

Lopuksi jaksossa on käsitelty kaikki kertomusvuoden valitukset Suomea vastaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Ilahduttavaa on, että ihmisoikeustuomioistuin antoi kertomusvuonna yhden ainoan Suomea koskevan langettavan tuomion. Siinä todettiin sananvapauden loukkaus.

Neljäntenä jaksona on kaikkein laajin hallinnonalakohtainen tai asiaryhmittäinen jakso laillisuusvalvonnassa tehdyistä havainnoista. En tässä yhteydessä mene niihin lähemmin.

Arvoisa herra puhemies! Tässä oli esittelypuheenvuoroni. Toivon, että tämä kertomus antaa eduskunnalle mahdollisuuden arvioida paitsi oikeusasiamiehen toimintaa myös lainsäädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. — Kiitos.

14.24 Timo Heinonen kok: Arvoisa puhemies, hyvä oikeusasiamies, hyvät edustajakollegat ja muut paikallaolijat! Oikeusasiamiehen kertomus on käsittelyssä, ja täytyy antaa ensin kiitosta, kaiken kaikkiaan kiitosta hyvästä työstä. Näiden kantelujen käsittely on sujunut sellaisessa aikataulussa, mitä toivoisi julkisessa hallinnossa monessa muussakin kohdassa. Kolme kuukautta on varsin inhimillinen käsittelyaika, ja kun katsotaan vielä, miten isosta käsiteltävien asioiden määrästä on kysymys, niin työ kyllä ansaitsee ehdottomasti kiitosta.

Haluan kaksi asiaa nostaa tästä esille:

Ensimmäisenä tapauksen, jossa koulutapaturma oli kantelun aiheena. Kyseisessä tapauksessa kunta tai koulu oli vierittänyt maksuvelvollisuutta ainakin väliaikaisesti lapsen perheelle, ja onneksi oikeusasiamies teki ratkaisun, joka muutti käytännettä siihen, että koulutapaturman yhteydessä laskut ohjataan tulevaisuudessakin kokonaisuudessaan koululle tai oppilaitoksen kunnan vastuulle. Ei voi olla sellaista tilannetta, että tämäntyyppisessä hyvinvointiyhteiskunnassa jonkun lapsen terveydenhuolto koulussa tapahtuneen tapaturman jälkeen voisi jäädä kiinni perheen taloudellisesta tilanteesta. Haluan tästä antaa kiitosta. Toisaalta tekee mieli kysyä: miksi näinkin itsestään selvässä asiassa edes tarvittiin kantelua ja sen kautta oikeusasiamiehen ratkaisua? Kyllä tällaisten asioiden pitäisi olla meidän kaltaisessa maassa aika lailla itsestäänselvyyksiä. Meillä on maksuton peruskoulu, ja kyllä sen pitää silloin kattaa myös se, että jos välitunneilla, oppitunneilla ja muualla sattuu jotain, niin silloin myös se vastuu on siellä — niin kuin nyt tämän päätöksen jälkeen on.

Oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 2016, sivulla 212 on kohta "Henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityiselämän suoja". Vantaan vankilassa on aiemmin säännönmukaisesti sidottu eli laitettu käsirautoihin tutkintavankeja vankikuljetuksilla ilman yksilökohtaista tarvehankintaa, ja tähän oikeusasiamies on puuttunut useampia kertoja. Tästä eduskunta on antanut yksimielisen lausuman vastauksessaan EV 255/2014 vp — se oli siis yksimielinen — missä eduskunta edellytti toimia sen eteen, että tämä toiminta saatettaisiin lain vaatimalle tasolle. "Lainvastainen sitominen olisi vältetty asianmukaisella kuljetuskalustolla", todettiin oikeusasiamiehen päätöksessä, ja sen jälkeen eduskunnalle annettiin hallituksen esitys 263 vuoden 2016 valtiopäiviltä vankeus- ja muiden lakien muuttamiseksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

si. Esitys olisi pitänyt sisällään tämän vankien sitomisen laillistamisen tai hyväksymisen, mutta yllätys yllätys perustuslakivaliokunnassa tämä täysin maalaisjärjen mukainen päätös kumottiin. [Eva Biaudet: Ei pidä haukkua maalaisia!] Tässä lausunnossa, joka lakivaliokuntaan tuli, viitataan esimerkiksi Nelson Mandelaan ja Kameruniin vuodelta 1994, ja kyllä hivenen hämmästynyt olen siitä, jos suomalaista vankeinkuljetusta joudutaan tai edes halutaan verrata sellaisiin tapahtumiin, mitä on aikoinaan tapahtunut Etelä-Afrikassa tai Kamerunissa. Kyllä meillä varmasti näistä asioista on pidetty hyvä huoli aiemminkin. Näin ollen hallituksen esitys näiltä osin eduskunnassa kaatui sen takia, että se loukkasi vangin tilannetta.

Hallituksen esityksessä oli säännös, jonka nojalla kuljetuksen aikana olisi mahdollista sitoa eli käytännössä laittaa käsirautoihin kaikki kuljetettavat vangit. Arki meillä tällä hetkellä on sellainen, että esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuteen Vantaan vankilasta tuodaan isoja ryhmiä vankeja kerralla ja käytössä on esimerkiksi pikkubusseja, joissa saattaa olla kymmenenkin vankia, ja tuntuisi jotenkin järkevältä, että tällaisessa tilanteessa voitaisiin varmistaa se turvallinen kuljetus. Siinä on kyse niiden vankien, jokaisen, henkilökohtaisesta turvallisuudesta mutta myös autonkuljettajan turvallisuudesta ja muusta. Sen takia olen hämmästynyt, että tällaista uudistusta ei meidän perustuslain takia ole ollut mahdollista tehdä.

Sen sijaan kuulemma osastoitu auto on mahdollinen. Eikö se osastoitu autokin jo loukkaa silloin tämän vangin vapautta? Jos hänellä ei ole aikomusta karata, miksi hänet saa silloin laittaa osastoituun autoonkaan? Jos hänellä ei ole mitään aikomustakaan karata, miksi hän ei voi mennä julkisella liikenteellä sinne paikkaan? Eli kyllä jokin syy on siihen, että vankeja kuljetetaan tällä tavalla, ja syy on se, että he ovat tehneet rikoksen, mistä heitä viedään joko tuomittavaksi tai toiseen paikkaan rangaistustaan kärsimään, ja silloin minun mielestäni on järjelliset perusteet sille, että vanki voi olla myös käsirautoissa. Hänen vapauttahan on jo siinäkin vaiheessa tietysti rajattu, kun hän on tuomion saanut.

Arvoisa puhemies! Siksi olen pettynyt, että tällaisia malleja ei voida toteuttaa, ja olen hämmästynyt, että kuljettaminen osastoidussa autossa, jossa vanki joutuisi istumaan kuitenkin yksin, ei muka loukkaisi mutta ne käsiraudat loukkaisivat, ja itse toivon, että tällaisia järkeviä lainuudistuksia voitaisiin Suomessa viedä eteenpäin ilman viittauksia Etelä-Afrikan rotusorto aikaan taikka Kamerunin tapahtumiin.

14.32 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Kiitos jälleen oikeusasiamiehelle perusteellisesta ja puhuttelevasta kertomuksesta. Olen ennättänyt vasta selailemaan tätä kertomusta, mutta minusta näyttää, että on nostettu esille samoja asioita kuin aiempiinkin vuosina, ja tämä tarkoittaa sitä, että valitettavan paljon samoja ihmisoikeusloukkauksia kansalaiset joutuvat arjessa kohtaamaan. Kuten tässä kertomuksessa sivulla 119 todetaan, kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa, jotka oikeusasiamies Jääskeläinen toi jo vuonna 2013 esille, ovat edelleen samat. Tämä kymmenen kohdan luettelo on hyvä, ja niin kauan kuin näissä perusasioissa on puutteita, on hyvä tuoda niitä vuosittain esille. Tässä puheenvuorossa otan nyt kantaa ainoastaan vammaisten ja vanhusten tilanteeseen.

YK:n vammaisyleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Syrjintäkielto, esteettömyys ja saavutettavuus ovat vammaisyleissopimuksen johtavia periaatteita. Yleissopimuksessa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

korostetaan vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon.

Nämä periaatteet eivät siis edelleenkaan toteudu, ja siksi on tärkeää, että tässäkin kertomuksessa vammaisten henkilöiden oikeudet ovat niin keskeisesti esillä omana asianaan. Edelleen on ongelmia muun muassa perusoikeuksien rajoittamisessa ja kehitysvammaisten erityishuollossa. Palveluissa on paljon puutteita ja palvelusuunnitelmien ja erityishuolto-ohjelmien laatimisessa on usein huomautettavaa. Asioiden käsittelyssä ja päätöksenteossa on viivästyksiä ja menettelytapavirheitä. Esteettömyyden ja saavutettavuuden periaatteet eivät toteudu.

Esteettömyys ymmärretään edelleen liian kapea-alaisesti vain liikuntaesteettömyytenä ja unohdetaan, että siihen kuuluu kaikkien aistien esteettömyys. Esteetömyssä ympäristössä — tämä koskee myös esimerkiksi digitaalista ympäristöä — jokaisen on helppo liikkuu, kuulla, nähdä ja hahmottaa. Mielestäni satavuotiaassa Suomessa kannattaisi tavoitteeksi asettaa seuraaville vuosikymmenille esteetön Suomi. Esteettömyys on yhdenvertaisuutta, ja jos se otetaan kaikessa suunnittelussa alusta alkaen huomioon, siitä ei aiheudu ylimääräisiä kustannuksia.

Tätä kertomusta selatessani ajattelin monessa kohdassa myös kulttuurien merkitystä esteettömyyden toteuttamisessa. Esimerkiksi vanhustenhoitoyhteisöissä korostuu helposti turvallisuuden periaate itsemääräämisoikeuden kustannuksella. Perinteisesti hoitokulttuureissa on kiinnitetty enemmän huomiota fyysisen turvallisuuden varmistamiseen kuin elämän mielekkyyden takaamiseen, ja tätä kulttuurista merkitystä on kovin vaikea muuttaa. Myös omaiset saattavat jopa vaatia rajoittamistoimenpiteiden käyttöä perustellen, että ei vain sattuisi mitään vahinkoja.

Ongelma vanhustenhoidossa on myös se, ettei meillä tällä hetkellä ole riittävää säädösperustaa, jonka avulla voidaan puuttua turhien rajoittamistoimenpiteiden käyttöön. Toivonkin, että ministeriössä valmisteilla oleva itsemääräämisoikeuslaki tulisi pian tänne eduskunnan käsittelyyn. Toivottavasti sen avulla saadaan muutettua myöskin kulttuurisia asenteita.

Arvoisa puhemies! Valitettavasti apua tarvitsevien ikäihmisten kohtelussa ja hoidossa on edelleen isoja puutteita. Ne tulivat jälleen esille tässä kertomuksessa. Jatkuvasti tulee ilmi ravinnon, hygienian, vaippojen vaihdon, kuntoutuksen ja ulkoilun puutteita. Nämä puutteet johtuvat usein riittämättömästä henkilökunnan määrästä ja/tai koulutuksen puutteesta. Liian vähäinen henkilökuntamäärä johtaa helposti myös lääkkeiden, erityisesti psyykenlääkkeiden, turhaan käyttöön. Erityisesti muistisairaiden hoidossa tulee esille se, että jos henkilökunnalla ei ole aikaa toimia ikäihmisten kanssa vuorovaikutuksessa tai tehdä heidän kanssaan yhdessä asioita, tulee levottomuutta ja haasteellista käyttäytymistä, jota sitten hoidetaan rauhoittavilla lääkkeillä. Rauhoittavien lääkkeiden käyttökin on näissä tapauksissa turhien rajoitteiden käyttämistä ja kaltoinkohtelua.

Toisaalta henkilökunnan riittävä määräkään ei auta, jos työntekijöillä ei ole osaamista kohdata muistisairasta oikealla tavalla. Muistiliiton puheenjohtajana olen huolissani siitä, että henkilöstömitoitukset ovat monessa paikassa muistisairaiden inhimillisiin tarpeisiin nähden aivan liian alhaisia ja jatkuvasti tulee Muistiliittoon valituksia myös vakavasta ammattitaidon ja osaamisen puutteesta. Me joudumme kuuntelemaan sekä sairastuneiden että omaisten viestejä näistä asioista. Myös kotihoidossa henkilöstöresurssit ovat monin paikoin riittämättömiä inhimillisen ja laadukkaan kotona asumisen varmistamiseksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

Arvoisa puhemies! Hyvä oikeusasiamies! Luin tänään Helsingin Sanomista uutisen, jossa naapurit yrittävät estää kehitysvammaisten nuorten asuntolan rakentamisen asuinalueelle, sillä heidän mielestään erityisryhmät eivät sovi lapsiperheiden kanssa samalle asuinalueelle. Tämä on esimerkki siitä, että kyllä meidän asenteissa on vielä paljon korjaamista.

14.38 Antero Laukkanen kd: Arvoisa herra puhemies! Tämä oikeusasiamiehen selvitys antaa hyvin laajan kuvan siitä, miten ihmisoikeudet ja erilaiset oikeudet toteutuvat maassamme, ja parhaiten tähän tilaan pääsee sisälle sillä tavalla, että huolella lukee näitä tässä selvityksessä ja raportissa olevia eri tapauksia.

Kiinnittäisin huomiota tässä nyt muutama asiaan, ensinnäkin tähän oikeusasiamiehen itsensä esiin nostamaan oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tehtävien työnjaon kehittämiseen ja erityisesti siihen, että jo useaan kertaan tämä asia on nostettu esille ja myös perustuslakivaliokunta on siitä lausunut ja silti yhä edelleen tämä selvitys siitä, miten näitä tehtäviä voitaisiin paremmin jakaa, on tekemättä. Ja se iso kysymys on: missä se jarru tässä talossa ja toiminnassa on? Tärkeää on, että tällainen elin voisi keskittyä niihin asioihin, jotka erityisesti liittyvät sen toimintaan ja tekevät siitä sellaisen, että se työ vaativuudessaan on myös mielekästä.

Toisena asiana nostaisin tämän ihmisoikeuksien käsitteen vaihtelevuuden, ihmisoikeusretoriikan käyttämisen tarkoitushakuisesti siten, että joku asia, joka ei oikeasti ole ihmisoikeuskysymys, sellaiseksi tehdään jonkun tarkoituksen saavuttamiseksi. Ihmisoikeusmääritelmät niin Euroopassa kuin maailmanlaajuisesti määrittelevät hyvin selkeitä ihmisoikeusmääritelmiä ja sitä kautta antaisivat mahdollisuuden tällaiseen keskusteluun nyt laajemminkin. Ja pohdin esimerkiksi uskonnonharjoittamisen oikeutta, josta erittäin paljon puhutaan tällä hetkellä: pohditaan, minkälaisia tunnusmerkkejä voi käyttää oman uskonsa ilmaisemiseksi. Ja Suomessa pimentoon lähes kokonaan tällä alueella on jäänyt tämä uskonnon ilmaisun vapaus. Meillä ajatellaan, että on vapaus uskoa, mitä lystää, kunhan uskoo salaa jossakin. Sen ilmaisemista ja harjoittamistakin halutaan rajoittaa monella eri tavalla, tai siihen on tällä hetkellä tuulia, jotka toivoisivat, että uskonnolliset kysymykset eivät sävyttäisi muun muassa yhteiskunnallista keskustelua niin paljon kuin ne tällä hetkellä sävyttävät.

Nostan tässä esiin erään toisen asian, joka liittyy yhdenvertaisuuteen, joka liittyy rahankeräyslakiin. Rahankeräyslaissa on nyt murroshetki, jossa poliisihallinnon tulkinnan mukaan yhdistyspohjalta toimivat seurakuntayhteisöt eivät enää saisi kerätä kolehtia seurakunnissaan jumalanpalveluksen yhteydessä. Yli sata vuotta on näin toimittu, ja nyt yhtäkkiä poliisihallinto on sitä mieltä, että he toimivat väärin. Ja tässä syntyy tietysti yhdenvertaisuuslain näkökulmasta kysymys, että kun rahankeräyslaissa pohditaan tätä, kenellä on oikeus ilman rahankeräyslupaa kerätä rahalahja seurakuntatilaisuuden yhteydessä, niin siellä todetaan, että vain uskonnollinen yhdyskunta, mutta ei mainita näitä yli 800 muuta yhdistyspohjalta toimivaa yhteisöä ja seurakuntaa. Tässä tulee se, miten tällainen on voinut jäädä tänne, ikään kuin... No, varmaan tästä ei ole kukaan oikeusasiamieheen ollut yhteydessä.

Mutta kun tulee näitä oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuskysymyksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä, niin toivoisi, että erityisesti tästä ihmisoikeuskäsitteestä syntyisi eduskunnan sisällä vaikka joku seminaari, jossa pohdittaisiin, onko ihmisoikeuskäsite muuttumassa Euroopassa. Ja tällaiseen uskon, että me saisimme laadukasta asiantuntemusta myös muualta Euroopasta, koska nämä ovat erittäin isoja kysymyksiä nyt, kun meillä on tämä pysyvä terrorismin uhka, jonka juuret hyvin pitkälle ovat erilaisten uskon-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

tojen omissa tulkinnoissa siitä, kuinka maailmaa pitäisi valloittaa ja johtaa. Uskon, että tämä lisäisi myös uskontolukutaitoa ja toisi meille ihmisoikeudet sillä tavalla uuteen kontekstiin ja eduskunnassakin tutuksi, että näistä olisi sitten helpompi keskustella. Eli tämä oli tällainen ajatus oikeusasiamiehen toimistoon tällaisesta ihmisoikeuskäsitteen nykyai-kaistamisesta, onko se muuttunut vai eikö se ole.

14.44 Markku Rossi kesk (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Oli mielenkiintoista kuulla edustaja Laukkasen puheenvuoro ja tuo näkökulma siitä, mitä uskonnon ilmaisen vapaus käytännössä tarkoittaa. Olen hänen kanssaan hyvin pitkälti samaa mieltä, että myös uskonnon tai minkä tahansa muunkin mielipiteen tai asian ilmaisuun pitää löytyä vapaus eikä sitä voida rajoittaa. Eduskunta on mielestäni pyrkinyt toimimaan johdonmukaisesti, paljon keskusteltiin jo aikoinaan muun muassa suvivirren asemasta. Elikkä suomalaistaditiot, on niillä sitten historiallinen tai uskonnollinen tausta, kuuluvat kuitenkin suomalaiseen kulttuuriin, perinteeseen, ja tätä kautta niitä ei pidä murtaa ainakaan millään hallinnollisilla päätöksillä, mihin edustaja viittasi muun muassa tuon kolehtiasian suhteen. Pidän kyllä aika ihmeellisenä sitä, jos jonkun uskonnollisen yhteisön puitteissa heidän sisäistä kolehtiaan pyrittäisiin rajoittamaan sanomalla, että se ei kuulu rahankeräysluvan piirissä oleviin asioihin. Tässä suhteessa on kyllä hyvä olla myös tarkkana.

14.45 Antero Laukkanen kd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Kiitän edustaja Rossia tuosta rakentavasta puheenvuorosta. Tällaisia tilanteita nyt tuolta kentältä tulee tietoon, että Poliisihallitus on lähettänyt paimenkirjeitä, jopa käynyt tilaisuuksissa katsomassa, miten siellä tätä kolehtia kerätään. Oma näkemykseni on, että tässä mennään nyt jo uskonnon harjoittamisen puolelle. Koskaan ei ole ollut tällaista tarvetta tulkita ikään kuin... Jos käytän vanhaa kieltä, niin seurakunnissa esimerkiksi tästä rahalahjan keräämisestä käytettiin nimitystä uhrilahja, koska se koettiin niin suureksi osaksi jumalanpalvelusta.

En halua nyt johtaa tällaiseen keskusteluun tätä hienoa oikeusasiamiehen raporttia. En halua johtaa sitä tähän suuntaan, mutta totean, että tämä on vain yksi tällainen mielenkiintoinen asia, jonka oikeusasiamies voisi ihan itsekin ottaa tutkiakseen.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Puhujalistaan, edustaja Hoskonen.

14.46 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Oikeusasiamiehen tehtävä on Suomen yhteiskunnan kannalta äärimmäisen tärkeä tehtävä. Se kuuluu avoimeen yhteiskuntaan, että ihmisillä on mahdollisuus tehdä haluamastaan asiasta kantelu oikeusasiamiehelle ja saattaa näin ollen asia tutkittavaksi, jos siihen on aihetta.

Monesti puhutaan siitä, onko niitä valituksia liikaa vai liian vähän. Mielestäni oikea määrä on se, joka niitä yhteiskunnasta tulee. Oikeusasiamies antaa niistä sitten aikanaan ratkaisunsa, ja asia on sillä selvä. Nyt kun luin tuosta kertomuksesta, että vuosittain tulee noin 5 000 kantelua oikeusasiamiehen toimistoon, niin kysynkin kaksi kysymystä.

Toinen koskee tätä työruuhkaa. Noin 5 000 kantelua tulee vuosittain ja lähes 5 000 ratkaisua saadaan aikaiseksi. Onko oikeusasiamiehen kansliassa tällä hetkellä riittävä määrä resursseja hoitamaan tämä tärkeä tehtävä huolellisesti ja riittävän hyvällä tasolla?

Toinen kysymys koskee sitten tätä oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen välistä tehtävänjakoa. Siitähän on paljon puhuttu monina vuosina, onko se hyvä ja riittävän selkeä. Ky-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

synkin nyt, kun oikeusasiamies on paikalla: onko teidän mielestänne nykyinen menettely, jolla oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävät jaetaan, selkeä ja antaa molemmille instituutioille hyvän toimintamahdollisuuden?

14.47 Markku Rossi kesk: Arvoisa herra puhemies! Kaksi asiaa, ensinnäkin iäisyyskysymys ja sitten tällainen periaatteellisempi kysymys.

Tämä iäisyyskysymys liittyy jo täällä esille nousseeseen asiaan, eliikka ylimpien laillisuusvalvojien työnjakoon. Noin parinkymmenen vuoden ajalta tai pidemmältäkin olen kyllä ihmetellyt sitä, että tätä työnjakoa ei ole pystytty viemään eteenpäin. Ymmärsin kyllä oikeusasiamiehen puheesta, että tähän on tietysti juuri lainsäädäntökysymys, ja näin olen itse asiassa oikeusministerin ja hallituksen tulee tähän puuttua, jotta tätä asiaa viedään eteenpäin.

Minä ainakin lähetän vahvan signaalin siitä, että tämä työnjako pitäisi pystyä toteuttamaan. Käsittääkseni sekä Oikeusasiamiehen kansliasta että Oikeuskanslerinvirastosta löytyy selkeät pohjat, miten tämä tulisi tehdä. Itse näkisin sen niin, että Oikeusasiamiehen kanslian tehtävä olisi toimia ikään kuin kansalaisten väylänä näihin kanteluihin, toimia sitä kautta tuollaisena ikään kuin kansalaisväylänä, ja oikeuskansleri toimisi sitten valtioneuvoston laillisuusvalvojana. Kun on myös ollut puhetta siitä, onko hallituksella riittävästi panostusta laillisuusvalvontaan ja sitä kautta lainvalmisteluun, niin silloin ehkä tätä panostusta voitaisiin enemmän toteuttaa sillä puolella, jos saataisiin tämä konkreettinen, ihan selkeä työnjako aikaan. Tämä myös selkeyttäisi kansalaisten näkövinkkelistä asiaa, eliikka ei mentäisi moneen suuntaan ja ei tarvitsisi sitten vaihtaa niin kuin lennosta näitä tehtäviä.

Puhemies! Toiseen asiaan haluan lähinnä kommenttina puuttua. Kuopion hiippakunnan piispa Jari Jolkkonen oli näköjään tulevaisuusvaliokunnassa lausunut sananvapaudesta. Hän nostikin siellä esille mielenkiintoisen termin, jonka haluan tässä pöytäkirjaan merkittävän myös: "sananvastuu". Me puhumme aina mieluusti sananvapaudesta. Sitä ei tule millään lailla rajoittaa, niin kuin me ymmärrämme sananvapauden, se kuuluu länsimaiden oikeusperiaatteisiin. Mutta mielestäni siihen tulee myös kytkeä se sananvastuu, joka erityisesti tietysti tuolla some-kirjoittelussa ja monessa muussakin pyrkii näyttäytymään hyvin monella lailla. Miten tähän sananvastuuseen voidaan puuttua, toki siihen löytyy omat rikoslain pykälätkin sitten, ja on näihin jopa eduskuntaa myöten jouduttu lainsäädännössä tai rikosportaissa ottamaan kantaa ja tekemään niistä päätöksiä. Mutta haluan kyllä korostaa sitä kaiken aikaa, että sananvapauden ohessa myös tämä sananvastuu on hyvä aina meidän pitää mielessä.

14.50 Merja Mäkisalo-Ropponen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos puhemies sallii, kommentoin hiukan edustaja Rossille, tai itse asiassa, kun hän puhui piispa Jolkkosen puheenvuorosta — sananvastuu ja sananvapaus — tulevaisuusvaliokunnassa, niin jos puhemies sallii, annan hiukan mainosta siitä, että piispa Jolkkonen on myös huomenna täällä eduskunnassa puhumassa samasta aiheesta tuolla Pikkuparlamentin auditoriossa. Eli jos tämä asia kiinnostaa, olisi hyvä tilaisuus tulla nyt tästä todella tärkeästä asiasta keskustelemaan sinne. Hänellä on alustus, mutta sen jälkeen on mahdollista myös käyttää hyviä puheenvuoroja.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Ja puhujalistaan.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

14.50 Kari Tolvanen kok: Herra puhemies! Ensinnäkin suuret kiitokset arvoisalle oikeusasiamiehelle tästä vuosikertomuksesta, joka jälleen kerran oli tuhti lukupaketti, voi sanoa näin.

Edustaja Rossi tuossa ottikin jo ansiokkaasti esille tämän ikuisuusprojektin, oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tehtävien jaon. Eihän se voi olla nykypäivänä niin, että meillä on tällaisia päällekkäisyyksiä, tällaista tehottomuutta, niin kuin tässä tilanteessa on. Se ei ole hyvä näiden viranomaistoimijoiden kannalta, ei missään tapauksessa, ei ole hyvä yhteiskunnan kannalta, mutta se ei ole hyvä myöskään kansalaisten kannalta, koska eiväthän he voi tietää, kuka käsittelee ja mitä, kun tuntuu, että se on välillä epäselvää tässäkin talossa. Tämä homma on nyt saatava alulle. Tämä hallitus purkaa normeja, ja oikeudenkäyttöä sujuvoitetaan, joten kyllähän tämä nyt on asia, joka on saatava alulle, ja tästä täytyy nykyisen oikeusministerin kanssa nyt aloittaa keskustelut, että tästä työ lähtee alulle. Ei voi olla näin. Mutta sen enempää en siihen asiaan puutu.

Otan tähän erään näkökulman.

Tässä on ansiokkaasti käsitelty viranomaistoimintaa, lähinnä niitä puutteita, joita siellä on. Mutta yksi asia minua häiritsee, se, että en ole tästä enkä aikaisempienkaan vuosien kertomuksista löytänyt sellaista asiaa, joka on hyvin vakava: tietojen vaihto tai pikemminkin tietojen vaihdon puute. Pahimmillaan, jos viranomaiset eivät vaihda tietoja, se saattaa johtaa jopa ihmisen hengenmenoon. Siitä meillä on esimerkkinä erään lapsen murha joku vuosi sitten, todella surullinen tapaus. Tieto ei vaihtanut omistajaa viranomaisten välillä. Nythän me olemme täällä eduskunnassa viime vuosien aikana runsaasti tehneet erilaista lainsäädäntöä, jossa eri viranomaisilla on joko velvollisuus tai oikeus antaa tietoa toiselle viranomaiselle. Puhutaan ihan rikosasioista, joissa rikos jo on tapahtunut, mutta ennen kaikkea puhutaan myös asioista, joissa ennalta estetään rikoksia. Silloin on todella tärkeää, että tieto vaihtaa omistajaa viranomaiselta toiselle. Tai kun puhutaan hallintoasioista, ampuma-ase- ja ajokorttiasioista, silloin ennalta ehkäistään parhaimmillaan jopa vakavia onnettomuuksia ja toki rikoksiakin. Eli tiedon on kuljettava.

Mutta mikä on ongelma? Minun tietojeni mukaan tällä hetkellä Suomessa viranomaiset tulkitsevat hyvin, hyvin eri tavalla lakia. Se on ehkä helpompaa, jos on velvollisuus, selkeä velvollisuus laissa vaihtaa tietoja. Mutta sitten kun siinä on oikeus antaa tietoja, niin tämän tulkinta on saamieni tietojen mukaan hyvin kirjavaa. Minun mielestäni tässä olisi — tietysti tässä käsitellään nyt vuosikertomusta viime vuodelta — varmaan selvittelyn paikka, että miten tieto siirtyy viranomaiselta toiselle, kun ainakaan minun tietojeni mukaan tämmöistä laajempaa ei ole tehty. Koska se on hyvin vakava asia, jos emme pysty tai meidän viranomaisemme eivät pysty ehkäisemään jotain rikosta tai jotain vakavaa tapahtumaa, kun tieto on ollut toisella viranomaisella ja se ei tavoita toimivaltaista viranomaista, näin ei voi olla. Esitänkin evästyksen, että olisiko tässä mitään mahdollisuutta tällaista selvitystä tehdä, joka parhaimmillaan sitten ehkä vaikuttaisi siihen, että me kehittäisimme tässä talossa lainsäädäntöä taikka sitten viranomaiset kehittäisivät ohjeistusta, että saataisiin tämä tietojen vaihto toimimaan hyvin ja ennen kaikkea tasapuolisesti koko maassa.

14.55 Kauko Juhantalo kesk: Herra puhemies! Edustajat Rossi ja Tolvanen kiinnittivät juuri huomiota samaan aiheeseen, johon itsekin pyrin lausumaan. Nimittäin tämä työnjako oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin välillä on epäselvä lain puutteen vuoksi. Sen vuoksi tämä pitäisi monen, monen vuoden kiiruhtamisen jälkeen todella saada aikaiseksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

Toimin parikymmentä vuotta asianajajana. Käytännössä saatoinkin huomata, miten normaalit kansalaiset eivät yleensä ottaen ole oikein selvillä, minkälainen on oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen työkenttä, sitä useimmiten pidetään jonkinlaisena ylimääräisenä muutoksenhakukeinona. Hyvin usein he tulevat toimistoon sitten, kun ovat saaneet aivan lainmukaisen vastauksen näiltä elimiltä, ihmettelemään ja kysymään, että kun tämä ei muuttunutkaan nyt miksiäkään eikä korvauksiin ole otettu kantaa ja niin edelleen. Siis laki selventäisi näiden instituutioiden työnjakoa, se antaisi mahdollisuuden myös erittäin hyvään informaatioon Suomen kansalaisille siitä, mitä, millä tavalla ja miten asiat käsitellään näissä instituutioissa, niin että menisi semmoinen turha toive, että se on ylimääräinen muutoksenhakukeino, jossa asiasta voi vielä valittaa aineellisen päätöksen muuttamiseksi.

Minä kiitän oikeusasiamiestä siitä nopeudesta, jolla asiat käsitellään. Se on erittäin hyvä saavutus tuollaisen määrän läpiviemisessä, keskimäärin kolmessa kuukaudessa päätöksen tekemiseen. Se ansaitsee suuren kiitoksen ja sen pitäisi olla myös edelleen tavoitteena. Ainoastaan oikeusvarmuus ja oikeuksistaan tietävä ihminen, se on yhteiskunnan eräs tärkeä tukipilari, ja siksi nämä instituutiot ovat juuri [Puhemies koputtaa] äärimmäisen tärkeitä ja toimivia.

14.57 Kimmo Kivelä uv: Puhemies! Tämä tuhti kertomus todellakin osoittaa jälleen kerran, kuinka tärkeä osa oikeusvaltioperiaatetta oikeusasiamiesinstituutio on. Kyllä hienoa kieltä kertoo se, että käsittelyajat ovat lyhentyneet paljon, varsinkin aikana, kun kanteluiden määrä on lisääntynyt — kiitos sen helppouden, kun niitä voidaan sähköpostitse tehdä. Kaikissa maissa asia ei suinkaan näin ole. Muistan, kun perustuslakivaliokunta viime vaalikaudella oli jossakin ulkomaanmatkalla, ja meille kerrottiin, että kyllä kantelut pitää vanhanaikaisesti Pekan postilla lähettää, jotta ne käsiteltäisiin.

Itsekin aikaisemmin suhtauduin tähän varsin kriittisesti, koska tällaisia sähköpostikirjeitä on lähetetty ehkä varsin kevyin perustein myöhäisen illan aikana herkässä mielentilassa ja sitten ne on kuitenkin tulkittu kanteluiksi — tai siis mahdollisesti on näin — mutta kantani muuttui voimakkaasti, kun jostakin lastensuojelulaitoksesta alaikäinen lapsi otti oikeusasiamiehen virastoon yhteyttä. Tämä lapsi tuskin olisi osannut laittaa varsinaista viranomaiskantelua postitse.

Kun täällä on työnjaosta puhuttu, niin minä kysyn tätä työnjakokysymystä vähän toisesta näkökulmasta. Kun oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten työnjakoa on vaikuttanut varsin järkevältä ja tarkoituksenmukaiselta, niin kysyn: nyt kun apulaisoikeusasiamies vaihtui, onko suunnitteilla jotakin tarkistuksia oikeusasiamiehen ja apulaisten työnjakoon?

14.59 Ilkka Kantola sd: Arvoisa puhemies! Kiitos oikeusasiamiehelle kertomuksesta ja sen esittelystä ja myös tärkeästä työstä suomalaisen oikeusvaltion ja sen kansalaisten hyväksi.

Edustaja Heinosen puheenvuoro käsitteli yhtä asiaa, josta on maininta täällä oikeusasiamiehen kertomuksessa, nimittäin lakiesitystä, jolla tähdättiin vankikuljetusten turvallisuuden lisäämiseen niin, että lähtökohtaisesti jossain tilanteessa koko se kuljetuksessa oleva vankiporukka olisi voitu nippusitein tai käsiraidoin sitoa kuljetuksen ajaksi. Perustuslakivaliokunta antoi asiasta lausunnon, ja miksi päädyttiin siihen, että tällaista lakia ei voida säätää: Yksittäinen vankihan, joka osoittautuu vaaralliseksi — kun tämä on arvioitu — voidaan sitoa, ja jossakin kuljetuksessa, jossa kaikki vangit on arvioitu vaarallisiksi, niin sil-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

loin yksitellen nämä kaikki voidaan sitoa, ja näin se turvallisuus voidaan taata. Tästä käytiin aika pitkä keskustelu ja kuultiin erilaisia asiantuntijoita perustuslakivaliokunnassa ja päädyttiin siihen, että ei ole olemassa riittäviä perusteita sille, että vangin henkilökohtaista liikkumisvapautta käsirautoihin laittamalla rajoitettaisiin enempää kuin on välttämätöntä ja ottaen huomioon se tilanne, mikä Suomessa näiden vankikuljetusten osalta on ja mitkä ovat kokemukset niiden turvallisesta sujumisesta ja mitkä ovat arvioitavissa olevat riskit, niin nähtiin, että voidaan rajoittaa mutta vain silloin, jos on riittävä peruste ja jos se on välttämätöntä. Tämän tyyppinen keskustelu käytiin perustuslakivaliokunnassa.

Palaan sitten toiseksi myös tähän kysymykseen tästä työjaosta oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin kesken, näiden kahden ylimmän laillisuusvalvojainstituution kesken. Tätä on käsitelty perustuslakivaliokunnan mietinnöissä näiden kertomusten pohjalta ja myös oikeuskanslerin kertomuksen käsittelyn yhteydessä, ja olemme kysyneet myös oikeuskansleri Jonkan näkymystä tähän kysymykseen, kun hän on ollut kuultavana valiokunnassa, ja vähän hämmentää tietysti se, että hänen näkemyksensä on toisentyypinen, hän ei näe merkittäviä ongelmia nykyisessä työnjakotilanteessa, ja luulen, että tästä syystä perustuslakivaliokunta ei ole erityisen ponnekkaasti edellyttänyt tai vaatinut tai viestittänyt, että nyt on nopeasti tehtävä tähän muutos. Mutta uskon, että kun tätä asiaa pidetään esillä, harkitusti katsotaan, mikä siinä on tarpeen ja mikä on viisasta. Ja on kysymys tietysti myös resursseista ja ehkä ennen muuta kansalaisen asioinnista asiansa käsittelyn sujuvasti hoitamiseksi, niin että se olisi mahdollisimman selkeätä ja johdonmukaista ja että päätökset samantyyppisissä asioissa olisivat myös keskenään johdonmukaisia. Erittäin tärkeitä tavoitteita, jotka varmasti kaikki allekirjoittavat — varmasti myös siellä Oikeuskanslerin viraston puolella. Mutta oikeuskansleri on vaihtumassa, ja varmaan sekin tilanne tuo sitten ainakin uutta keskustelua tähän kysymykseen.

Arvoisa puhemies! Toinen kysymys, joka ei ole ollut esillä eikä ehkä taida olla maininnalla — en nyt ole tarkkaan lukenut tätä uutta kertomusta, oikeusasiamiehen kertomusta: Meillä muuttuu tilanne myös niin, että meillä on tiedustelulainsäädäntö tulossa ja siihen liittyvät erilaiset tiedustelutoiminnan valvontainstituutiot ovat tulossa. Tiedusteluvalvontavaltuutettu ehdotuksen mukaan sijoitettaisiin Tietosuojavaltuutetun toimiston yhteyteen ikään kuin omana osastonaan ja omine henkilökuntineen. Ja sen lisäksi on sitten parlamentaarinen valvonta, jota on pidetty tärkeänä. Se, millä tavalla se järjestyy, on vielä tietysti auki, niin kuin kaikki. Eduskunta ei ole näitä ehdotuksia vielä käsitellyt, ne ovat lausunnollia. Mutta minua kiinnostaisi kysyä oikeusasiamieheltä tässä yhteydessä: Miltä tämä tilanne ylimmän laillisuusvalvojan kannalta näyttää? Miten tämä uusi tiedusteluvalvontajärjestelmä tulisi asettautumaan suhteessa ylimpiin laillisuusvalvojiin tässä tilanteessa? On esitetty jossakin keskustelussa myös näkemyksiä, että ehkä kuitenkin olisi selkeintä, että ylimmät laillisuusvalvojat valvoisivat myös tätä tiedustelutoimintaa tämän uuden tiedustelulainsäädännön tullessa voimaan ja käytäntöön. Asiat ovat monella tavalla auki, ja varmasti lausuntokierrokselta saamme myös tästä informaatiota. Mutta jos on mahdollisuus tästä nyt tässä yhteydessä jotakin lausua, niin olisin kiinnostunut.

Sitten, arvoisa puheenjohtaja, tähän apulaisoikeusasiamies Sakslinin puheenvuoroon tässä kertomuksessa:

Hän puhuu sananvapaudesta, täällä jo vähän käytiin siitä keskustelua. Sananvapaushan on hyvin tärkeä, perustavanlaatuinen poliittinen oikeus ja tietysti myös jokaisen kansalaisen oikeus — oikeus ilmaista itseään, sanoa mielipiteensä myös tavalla, joka saattaa jotakuta toista loukata tai ärsyttää tai tuntua pahalta. Mutta sananvapaudella on kuitenkin ra-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

jansa. Rikoslaisahan on kriminalisoitu, määritelty rikokseksi, muun muassa kiihottaminen kansanryhmää vastaan, ja tiedämme, että tästä on myös annettu tuomioita. Pykälä ei ole tyhjä eikä turha, vaan sitä soveltamalla tuomioistuimessa on luotu rajaa sille, mikä on mahdollista sananvapauden piirissä ja mikä ei. Lainsäädäntö siis siltä osin toimii.

Uusin keskustelu sananvapauteen liittyen koskee vihapuhetta. Tätä vihapuheen käsitettä myös perustuslakivaliokunta viime kaudellakin käsitteli, ja Euroopan neuvostossa on asiaa käsitelty. Apulaisoikeusasiamies Sakslin kiinnittää huomiota tähän. Puheenvuorossaan hän viittaa myös perustuslakivaliokunnan kannanottoihin. Kohdistuessaan viranomaisiin tai tutkijoihin tai päättäjiin, ehkä myös toimittajiin, vihapuhe voi tarkoituksellisesti uhkaamalla aiheuttaa pelkoa, joka kaventaa näiden ihmisten — tutkijoiden, toimittajien, päättäjien, viranomaisten, virkamiesten — sananvapautta, itse asiassa toiminnanvapautta, ja vihapuhe tällä tavalla voi uhata myös tieteen ja tutkimuksen vapautta. Ja on kysymys tietysti hyvin isosta asiasta, ja silloin tulee kysymykseen se, että tällaista vihapuhetta ei pidä hyväksyä vaan sitä pitää pyrkiä eri tavoin torjumaan ja siihen pitää puuttua silloin, kun sitä ilmenee, kuitenkin niin, että sananvapautta samalla varjellaan mahdollisimman pitkälle.

Tuoreimmassa keskustelussa, liittyen perussuomalaisten puoluekokoukseen Jyväskylässä, on pyritty vetämään rajaa sananvapauden ja rasismien välille. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö on linjannut, että jokaisella on oikeus mielipiteeseen, sellaiseen mielipiteeseen, että maahanmuuttoa on rajoitettava. Tällainen mielipide on sallittava, sen mielipiteen saa ilmaista, se on osa sananvapautta, mielipiteenvapautta. Mutta tänne tulevien ihmisten leimaaminen halveksittaviksi ihmisiksi on sen sijaan tuomittavaa rasismia. Mielipiteensä voi sanoa, mutta ihmisten leimaaminen halveksittaviksi ihmisiksi on tuomittavaa rasismia. Sen takia puolueitten sitoutuminen rasismien torjumiseen ei ole loukkaus sananvapautta vastaan. Se on ihmisoikeuksien, ihmisyyden puolustamista, että sitoudumme rasismien torjumiseen.

Arvoisa puhemies! Tässä muutama kysymys.

15.07 Satu Taavitsainen sd: Kiitos, arvoisa puhemies, ja kiitos oikeusasiamiehelle tästä kertomuksesta ja sen esittelystä! Tässä osiossa, jossa kerrotaan perus- ja ihmisoikeuksista ja niitten puutteista ja parannuksesta, tässä 3.5-kappaleessa, on lastensuojelun ja lapsiasioiden käsittelyn puutteet. Kyllä hyvin vakavalla mielellä meidän jokaisen tulee lukea tuo teksti, joka siinä on, elikkä että kuntien lastensuojelun yleinen voimavarojen puute ja virkojen, erityisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden vähäinen määrä, huono saatavuus ja suuri vaihtuvuus heikentävät lastensuojelupalveluiden laatua. Oikeusasiamiehen mukaan lastensuojelun sijaishuollon valvonta on riittämätöntä ja kuntien lastensuojeluviranomaiset eivät ehdi riittävästi vierailta sijaishuoltopaikoissa eivätkä ole riittävän hyvin perillä lasten olosuhteista ja kohtelusta. Tässä myöskin sanotaan, että aluehallintovirastoilla ei ole riittävästi voimavaroja tarkastuksiin. Kyllähän tämä on todella painavaa tekstiä, ja niistä kokemuksista, mitä meillä on menneiden vuosien aikana tästä aiheesta, pitäisi olla opittu. Kysyisinkin, miten oikeusasiamies voisi esittää niitä ratkaisuja, että millä ihmeellä tämä saadaan nyt paremmalle tolalle. Kysehän on myöskin sosiaalityöntekijöitten saatavuudesta ja varmasti myöskin heidän palkkauksestaan, että kuinka heitä virkoihin saadaan, sekä myöskin avin osalta, elikkä jos on resurssipula, ettei keritä edes tarkastamaan, niin kuinka tätä voidaan parantaa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

Itselläni on tiedossa se, että jo tammikuussa on terveydenhuollon henkilö tehnyt lasten-suojeluilmoituksen ja vielä toukokuussakaan siihen ei oltu reagoitu. Elikkä tämä on myös-kin varmaan vain jäävuoren huippu, mikä tulee kanteluina tietoon oikeusasiamiehelle, ja se todellinen tilanne on varmasti [Puhemies koputtaa] järkyttävän suuri.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Ja vielä edustaja Biaudet, ja hänen jäl-keensä oikeusasiamies — jaha, täällä vielä tulee edustaja Mäkipäällä puheenvuoro — sit-ten Mäkipää ja sitten oikeusasiamies.

15.09 Eva Biaudet r: Arvoisa puhemies! Minäkin haluan kiittää oikeusasiamiestä tästä erittäin hyvästä kertomuksesta, joka on itse asiassa hyvin lähestyttävissä ja sitä voi lukea osittain tai paloittain. Toivon, että se tulisi hyvään käyttöön, koska tässä on paljon asioita, jotka velvoittavat kyllä meitä kansanedustajia toimimaan. Haluan itse asiassa kiinnittää samaan huomion, kun tässä on kiitettävästi nyt vuodesta 2013 listattu brister och förbättringar i fråga om respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna, ruotsiksi, koska mi-nulla on tämä ruotsiksi.

Jag fortsätter också med den, som faktiskt lyfter upp väldigt allvarliga frågor. Nästa år, 2018 kommer justitieombudsmannen att i fem års tid ha listat upp, antagligen samma om-råden där det finns ordentligt allvarliga problem med att uppfylla våra människors grund-läggande rättigheter. Och på det viset skulle det nog kanske vara ett skäl att speciellt fästa vikt vid.

Det gäller åldringars förhållanden hur de möts, det finns ständiga brister i fråga om nä-ring, hygien, rehabilitering, blöjbyten, personalbrist. Det gäller också öppenvården, det gäller brister i barnskyddet som det här kom upp, grundläggande frågor om hörande, eller om att det inte finns tillräckligt mentalvårdstjänster för unga som är placerade. Det gäller människor med funktionsnedsättning och deras rätt att bestämma själv och att de inte hel-ler får stöd för att jobba. Det gäller anstaltsvården, där man kränker självbestämmanderät-ten. Det gäller förvarstagande av utlänningar och papperslösas bristande möjligheter att få helt grundläggande hälsovård. Dåliga förhållanden för fångar, för hälso- och sjukvårds-tjänsterna, tillgängligheten till dem, också om skolan, grundläggande problem i skolmiljön både när det gäller inneluften eller skolmobbing, långa tider i rättsprocesser och kränk-ningar också av grundläggande mänskliga rättigheter, hur man förebygger dem och att det inte finns tillräckligt information och kunskap. [Puhemies koputtaa]

Finns det några rekommendationer om på vilket sätt också politikerna och regeringen bättre borde ta tag i det här? Den här processen med att behandla den här berättelsen är vik-tig, men finns det någon idé om hur vi skulle kunna ytterligare fästa, få den mera i riks-dagsarbetet på ett aktivare sätt?

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Käännös, ruotsiksi. [Eva Biaudet: Minä sanoin sen alussa.] Jos edustaja katsoo, että intro, joka oli huomattavasti suppeampi, riittää kertomaan sen pääasiallisen sanoman, mikä tuli pitkässä tekstissä, niin tämä voita-neen hyväksyä näin. Det räcker. Seuraava, edustaja Mäkipää.

15.12 Lea Mäkipää uv: Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti. Tässä kun selailin, niin oli tämä sosiaalihuolto ja vanhusten yksiköt, että ihan elävässä elämässä tiedetään, että lääkä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

rien käynti on kyllä siellä aika hyvää, mutta asiakkaille ja varsinkin vanhemmille asiakkaille ei ole tätä tarpeellista fysioterapiata, ja samoin ulkoilun vähäisyys, kun sanotaan, että varsinkin talvella, mutta kyllä se on hyvin puutteellista kesäaikaankin. Ja sitten myös mainitaan nämä asiakkaiden hoitosuunnitelmat, että niitä ei ole kaikin puolin hyvin laadittu, että siinä pitäisi olla tarpeellista, että ne tehdään ja myös omaiset saisivat olla mukana, että he saisivat turvallisin mielin jättää omaisensa sinne laitokseen. Ja myös inhimillisesti ajatellen on tärkeää, että kun itse tullaan vanhaksi ja tarvitsemme esimerkiksi vaippoja, että niitä tarpeeksi usein vaihdetaan. Samoin sitten, kun on näitä pitkäaikaissairaita, että heitä ei vain makuuteta yhdessä asennossa, vaan heitä käännellään ja rasvataan tarpeen mukaan ettei iho rikkoutuisi. Sitten on myös otettava huomioon, miten tällaiset, jotka ovat psykoosissa, ovat muistisairaita, on psyykkisiä mielenterveyshäiriöitä, kehitysvammaisia, että miten he voivat ilmaista itsensä, että heitä kohdellaan hyvin. Yksi, mikä on hyvin surkeata, on että monta kertaa näitä vanhempia asiakkaita lääkittää liian kovaa. Onko sitten se, että ei ole henkilökuntaa tarpeeksi? Varsinkin tämä Turun Kupittaa tapaus oli tosiaan karmeata luettavaa, että pidettiin huonona ja sitten lääkittiin aivan tainnuksiin. Mutta on hyvä, että näihin puututaan. Olisi tietysti hyvä, että tarkastuskäynneistä ei ilmoitettaisi etukäteen.

Mutta tämä nyt näin, koska en kerinnyt selaamaan tämän pidemmälle. Täällä on hyviä havaintoja ja [Puhemies koputtaa] varmasti lukemista meille kaikille.

15.15 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa herra puhemies! Jouduin olemaan välillä muussa kokouksessa, voi olla, että asia on saanut jo vastauksensa. Mutta tiedän, että edustaja Heinonen oli ottamassa esiin täällä kertomuksessa mainitun tapauksen, jossa oikeusasiamiehen puolelta puututtiin siihen, että muistaakseni Vantaan vankilassa oli laitettu kuljetuksen ajaksi käsiraudat kaikille, jotta voitaisiin varmistaa kuljetuksen turvallisuus, ja ei oltu tehty yksilöllistä harkintaa jokaisen vangin pakovaarasta ja muusta mahdollisesta riskistä erikseen. Oikeusasiamies kiinnitti siihen huomiota, että menettely ei ollut oikea.

Hallitus sitten pyrki tätä tilannetta korjaamaan sen mukaan, mitä eduskunta oli edellyttänyt, ja esitti, että voitaisiin lyhyeksi ajaksi poikkeuksellisessa tilanteessa laittaa kaikille samassa kuljetuksessa oleville käsiraudat — ja nyt luen suoraan hallituksen esityksen pykälästä — "jos se on välttämätöntä" — siis "välttämätöntä", ei "tarpeen", ei "voi olla välttämätön", vaan "jos se on välttämätöntä" — "vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai kuljetuksen turvallisuuden säilyttämiseksi kuljetettavien suuren määrän, poikkeuksellisten liikenneolosuhteiden tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi". Eli hallitus esitti eduskunnalle, että jos on välttämätöntä suojella muiden vankien tai muiden kuljetuksessa mukana olevien, ilmeisesti vartijoiden, henkeä, terveyttä, niin silloin voidaan laittaa kaikille siinä samassa kuljetuksessa oleville käsiraudat, vaikka jokaisen kohdalla ei yksilöllisen harkinnan perusteella päädyttäisikään siihen, että on esimerkiksi paon vaara.

Tämä hallituksen yksimielinen esitys lähetettiin perustuslakivaliokuntaan, ja perustuslakivaliokunta piti tätä ehdotusta Suomen perustuslain vastaisena. Perustuslakivaliokunnan arvioissa... — Nyt, puhemies, jatkan pöntöstä. [Puhuja siirtyy puhujakorokkeelle]

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: No niin, edustaja Zyskowicz, täällä pöntössä paikka odottaa teitä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

Arvoisa puhemies! Herra oikeusasiamies! Jatkan täältä. — Eli perustuslakivaliokunta arvioi tätä asiaa ja päätyi siihen, että kyllähän se vangin yksilönvapaus, oikeus olla kuljetuksessa ilman käsirautoja, nyt on tärkeämpi suojeltava oikeushyvä kuin näiden muiden vankien ja kuljetuksessa olevien vartijoiden henki ja terveys, vaikka hallitus esitti, että näin kaikille voitaisiin käsiraudat laittaa vain — ja luen taas suoraan pykälästä — "jos se on välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi". Kyseessä oli siis poikkeuksellinen tilanne, lyhytaikainen kuljetus, liikenneolosuhteet tai muut olisivat edellyttäneet. Perustuslakivaliokunta viittasi lausunnossaan Kameruniin muistaakseni ja Mandelaan. En tiedä, minkälaisissa kahleissa perustuslakivaliokunta luulee, että meillä vankeja kuljetetaan, mutta kyse oli siis — lakitermi taitaa olla "sitominen" — käsirautojen laittamisesta kuljetuksen ajaksi.

Kun nostin tämän täällä eduskunnassa keskustelussa esiin, niin ainoa paikalla ollut perustuslakivaliokunnan jäsen oli edustaja Hoskonen, joka on nytkin paikalla, ja hän sanoi, että käytännössä tämä ei ole ongelma, koska tämä ongelma on ollut lähinnä Vantaan vankilassa, mutta nyt sinne on saatu tai ollaan saamassa uudet kuljetusajoneuvot, ja edustaja Hoskonen termein sinne tulee jokaiselle vangille oma häkki, [Hannu Hoskonen: Osasto!] edustaja Hoskonen termein "häkki", joka on edustaja Hoskonen termein "lukittu". Eli nyt pitäisi vielä ymmärtää, miten se, että ihminen pannaan lukittuun häkkiin, on vähemmän hänen yksilönvapauttaan ja yksityisyyttään — mitä kaikkea siinä nyt suojellaankaan — loukkaavaa kuin se, että hänelle laitetaan käsiraudat.

Mutta kun silloin ei ollut muita perustuslakivaliokunnan jäseniä kuin edustaja Hoskonen paikalla ja kun nyt huomaan, että esimerkiksi edustaja Kantola on paikalla, niin olisi kyllä kiva kuulla, miten tämä perustuslakivaliokunnan ajatus oikein meni, kun hallitus esitti, että käsiraudat voidaan laittaa silloin, "jos se on välttämätöntä" — siis "välttämätöntä", katsokaa, mitä se tarkoittaa — "vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi", ja perustuslakivaliokunta päätti, että tämä on vastoin Suomen perustuslakia. Perustuslakivaliokunta ei miettinyt, miten käytännössä Vantaan vankilassa, onko siellä häkki vai ei, ei se kuulu sen tehtäviin, vaan se katsoi, onko tämä pykälä sopusoinnussa Suomen perustuslain kanssa. Ja se päätyi siihen, että se on vastoin Suomen perustuslakia, että voitaisiin niille vankiparille laittaa käsiraudat lyhytaikaisen kuljetuksen ajaksi, "jos se on välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai kuljetuksen turvallisuuden säilyttämiseksi kuljetettavien suuren määrän, poikkeuksellisten liikenneolosuhteiden tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi" — eli ei mitenkään automaattisesti, vaan poikkeuksellisesti, jos tämä on välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai kuljetuksen turvallisuuden säilyttämiseksi, ja sitten kerrottiin nämä olosuhteet: kuljetettavien suuren määrän, poikkeuksellisten liikenneolosuhteiden tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi. [Markku Rossi: Tämä tuli selväksi!]

Kyllä minä haluaisin kuulla perustuslakivaliokunnan jäseniltä ja myös oikeusasiamieheltä, miten meidän oikein pitää arvottaa näitä asioita. Onko se tosiaan niin, että ei niille vangeille niitä käsirautoja saa oikein missään olosuhteissa laittaa? Ei ole ihme, että paloitelumurhaajat ja muut tuolla juoksentelevat sitten vapaina Helsingin kaduilla, kun karkaavat kuljetuksista. Onko se muiden vankien ja vartijoiden turvallisuus — henki, elämä, terveys — niin vähäpätöinen peruste, että vaikka se olisi välttämätöntä, niin ei saa niille vangeille laittaa käsirautoja? Siis saa laittaa, jos on yksilökohtainen arvio — katsotaan erikseen, että sinä, sinä, sinä olet karannut ennenkin, pannaan sinulle raudat nyt. Mutta jos niitä on viisi ukkoa samassa kuljetuksessa, niin ei saa laittaa kaikille viidelle, vaikka se olisi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

välttämätöntä vartijoiden ja muiden vankien turvallisuuden eli hengen ja terveyden vuoksi. Miten te tämmöiseen päädyitte?

15.22 Hannu Hoskonen kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Pahoittelun suuresti sitä, että silloin lyhyessä nopeassa keskustelussa käyttämäni substantiivi "häkki" on aiheuttanut edustaja Zyskowitzille noin suuren mielenliikutuksen — pahoittelun suuresti sanavalintaani. Tietenkin oikea termi olisi kuulunut "osastoitu": on auto, jossa jokaisella on oma turvallinen osasto, jossa istuu turvavöissä ja on turvassa sekä ulkoiselta pahalta maailmalta että lähellä olevilta ihmisiltä, jos sellaisia siinä lähellä sattuu olemaan. Elikkä en näe tässä enää mitään ongelmaa.

Maaseutuolosuhteissa, esimerkiksi jossakin Itä-Suomessa, jossa syytettyä ollaan viemässä käräjäoikeuteen, hänethän toimittaa poliisi sinne Transporter-merkkisellä Volkswagen-henkilöautolla — pieni mainos sallittakoon, että Ben Zyskowitz tarkkana edustajana ei pääse tässä asiassa sen enempää allekirjoittaneen sanavalintaa arvioimaan. Sillä toimitetaan normaalisti, kun pidätetty viedään jonnekin, ja se on turvallinen tapa viedä, eikä siinä mitään ongelmaa ole. Tämä ongelma, mistä edustaja Zyskowitz on kovin huolissaan, on nyt ratkennut, ja näen, että siinä maailma on mennyt eteenpäin.

15.23 Ilkka Kantola sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Zyskowitz, kyllä perustuslakivaliokunta käsittääkseni edelleen on sitä mieltä, että poliiseillakin on ihmisoikeutensa. Perustuslakivaliokunnassa tätä asiaa käsiteltäessä kysyin asiantuntijoilta sitä, että kun vankeja kuljetetaan, niin onko todella niin, että sen kuljetusauton ovet eivät ole lukittuna, ja minulle vastattiin, että ne ovat lukittuna. Karkaaminen ei ole aivan helpoa.

Äsken pitämässäni puheessa totesin, että vankien sitominen kuljetuksen ajaksi on mahdollista silloin, kun se on välttämätöntä. Kysymys on vain siitä, tehdäänkö yksilöllinen arvio vai ei. Perustuslakivaliokunta katsoi, että pitää tehdä yksilöllinen arviointi, että jokaisen kohdalla tiedetään, mikä se uhka on, ja sitten sidotaan. Jos näin tehdään yksilöllinen arvio ja kaikki on silloin sidottu, niin mitään riskejä ei siltä osin ole olemassa. Ongelma oli vain siinä, että jos tehdään yleisarvio — ei yksilöllistä arviota — että no, nyt on tällainen kuljetus ja pannaan kaikki nippusiteisiin, niin siinä menee se raja, se ylitetäisiin. Tästä on kysymys, tästä hienosäädöstä.

15.24 Ben Zyskowitz kok: Herra puhemies! Mitä edustaja Hoskonen kertoi jostain autoista ja niiden merkeistä, on varmasti totta, mutta perustuslakivaliokunta ei tee tällaista arviota. Perustuslakivaliokunta arvioi ehdotetun säädöksen suhdetta Suomen perustuslakiin.

Ja edustaja Kantola, tuo selitys ei tyydytä. Koska hallitus esitti, että voidaan sitoa kaikki vain silloin kun se on välttämätöntä — siis välttämätöntä — vangen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Ymmärrätekö? Että jos siellä on neljä ukkoa, niin kaikille neljälle voidaan laittaa käsiraudat, jos se on välttämätöntä. Se oli hallituksen esitys, ja sitten kerrottiin olosuhteet muutenkin: kuljetuksen turvallisuuden säilyttäminen kuljetettavien suuren määrän — en tiedä onko neljä paljon vai vähän, en tiedä minkä verran viedään yhdellä kertaa — poikkeuksellisten liikenneolosuhteiden — jos joudutaan pitkäksi aikaa seisomaan jossain tietyömaalla, karkaamisvaara on suurempi — tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi. Edelleen hallitus esitti, että sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Se raja meni siinä, että voidaanko kaikille, esimerkiksi neljälle, laittaa käsirau-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

dat, jos se on välttämätöntä. Perustuslakivaliokunta päätti, että ei voida. Ei voida, tämä on vastoin perustuslakia. Ne voidaan vain laittaa niin, että joka ukon kohdalla erikseen mietitään.

Kun tämä hallituksen esitys oikeusasiamiehen huomautuksen valossa lähti siitä, että tämmöistä kokonaisharkintaa koskien koko kuljetusjoukkoa voidaan joskus joutua tekemään ja voi olla tilanne, jossa on esimerkiksi viisi kuljetettavaa ja on poikkeukselliset liikenneolosuhteet ja muut, ja arvioidaan, että se on välttämätöntä, jotta turvataan henki ja elämä, niin te päätitte, että ei hellanlettas sentään niille vangeille saa laittaa käsirautoja.

15.26 Ilkka Kantola sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä ne kaikki voidaan sitoa, jos se on välttämätöntä, kun on tehty yksilöllinen harkinta. [Ben Zyskowicz: Niin, kun on tehty!]

15.26 Ben Zyskowicz kok: Herra puhemies! Tämä oli voimassa oleva laki: yksilöllisen harkinnan perusteella voitiin laittaa käsiraudat joka ukolle.

Nyt hallitus esitti eduskunnan yksimielisen lausuman perusteella, että pitää voida laittaa silloinkin kun on poikkeukselliset olosuhteet — on monta kuljetettavaa, on poikkeukselliset liikenneolosuhteet, esimerkiksi joudutaan pysähtymään pitkäksi aikaa jonnekin, tai on muu näihin rinnastettava syy — ja että sitä ei saa jatkaa pitempään kuin se on välttämätöntä. Tämä oli se muutos, edustaja Kantola. Juuri se muutos, mitä hallitus esitti.

Teidän mielestänne se, että se on välttämätöntä vangen turvallisuuden, vartijan turvallisuuden, hengen ja elämän suojelemiseksi, ei ole riittävä peruste sille, että näille vangeille saisi laittaa käsiraudat. No mikä sitten on riittävä peruste? Tietysti se, että jokaiselle tehdään yksilöllinen harkinta. Mutta kun tässä juuri pyrittiin tilanteeseen, että tietyissä välttämättömissä tilanteissa, joissa muiden henki ja elämä voi olla kyseessä, ei jouduttaisi tekemään tätä yksilöllistä arviota. Voi syntyä semmoinen kokonaistilanne, jossa on monta kuljetettavaa, jossa on liikenneturhuuksia tai jossa on joku muu näihin rinnastettava poikkeuksellinen olosuhde ja jossa hengen ja elämän suojaaminen vaatii sitä, että kaikille siinä samassa kuljetuksessa oleville. Niinkö vähän painaa näiden muiden henki ja elämä verrattuna siihen, että se vanki ei joudu pitämään käsirautoja, että te päätitte, että hallituksen esitys on vastoin Suomen perustuslakia?

15.28 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa puhemies! Lyhyesti vain sen verran edustaja Zyskowiczin vahvaan perusteluun, että aivan kuten edustaja Kantola mainitsi, niin tämä yksilöllinen harkinta tehdään aina. Mutta jos edustaja Zyskowiczin mainitsemia neljää ukkoa ollaan viemässä esimerkiksi käräjäoikeuden käsittelyyn, niin se yksilöllinen käsittelyhän on tavattoman nopea. Kyllä ne vanginvartijat ja vankilassa toimivat viranomaiset tuntevat ne ihmiset, jotka siellä ovat. Eihän se harkinta tarkoita mitään viikon seminaaria, jossa istutaan ja pohditaan, tarvitsevatko nämä henkilöt käsiraudat vai eivätkö tarvitse. Kyllä se harkinta varmaan tapahtuu muutamassa sekunnissa ja se on sillä selvä. Sen jälkeen henkilöt voidaan tarvittaessa laittaa käsirautoihin, jos turvallisuus niin vaatii. Sen kanssa viisas-telu ei mielestäni ole kovin hyvä asia.

Toki nyt, kun sananvapaudesta ollaan puhumassa tässä oikeusasiamiehen kertomuksen yhteydessä vahvasti, niin sananvapauden nimissä tämä keskustelu toki sallittakoon, mutta en näe siinä nyt isoa ongelmaa. Ja nämä nykyaikaiset kuljetusvälineet, joita on käytössä jo suurissa vankiloissa, ja tietysti maaseutuolosuhteissa poliisiautot, niin ei siinä mitään on-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

gelmaa ole. Se, että ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja niitä valvotaan, koskee tietysti kaikista vähäisintä ihmistä ja jonkun mielestä kaikista arvokkaintakin ihmistä. Siinä tasa-arvo on täydellinen. En näe tässä mitään ongelmaa. Toivoisin, että tämä asia nyt saisi jonkunasteisen rauhallisen olotilan tällä hetkellä.

15.30 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa puhemies! Nyt tässä on lasi vettä.

Ihailen edustaja Hoskosen käytännönläheisyyttä enkä epäile näitä hänen kuvauksiaan elävästä elämästä. Mutta perustuslakivaliokunta sai eteensä pykälän, jossa haluttiin suojella vangin, vanginvartijan, näiden ihmisten ihmisoikeuksia, joista tärkein on oikeus elämään, oikeus terveyteen, turvallisuuteen. Ja näiden ihmisten ihmisoikeuksien suojelemiseksi hallitus yksimielisesti esitti eduskunnan yksimielisen lausuman perusteella, että näissä poikkeustilanteissa ei tarvitsisi tehdä yksilöllistä harkintaa jokaisen vangin kohdalla, jos tämä sitominen, eli käsiraudat, on välttämätöntä — siis edelleen korostan sanaa "välttämätöntä" — vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai kuljetuksen turvallisuuden säilyttämiseksi.

En ota kantaa siihen, miten kauan käytännössä olisi mennyt erilaisissa tilanteissa ja min-käläisiä häkkeitä tai osastoja pidetään nyt tyydyttävänä. Oikeusasiamies varmasti tarkastaa, että häkit ovat semmoisia, että ne täyttävät kaikki vaatimukset.

Kiinnitän huomiota tähän periaatteelliseen puoleen. Perustuslakivaliokunta saa eteensä pykälän, jossa sanotaan, että kaikille näille viidelle ukolle voi laittaa käsiraudat, jos se on välttämätöntä muiden ihmisten hengen ja terveyden suojelemiseksi. Ja perustuslakivaliokunta pitää näiden vankien ihmisoikeuksia, edustaja Hoskonen, niin tärkeänä, että tällaista pykälää on pidettävänä Suomen perustuslain vastaisena. Ja näin perustuslakivaliokunta päätti yksimielisesti, tietysti asiantuntijoita kuulemalla ja tietysti taas asiantuntijoiden merkittävien lausuntojen pohjalta, että tällainen säädös on vastoin Suomen perustuslakia. Miettikää itse: Suomen perustuslaki kieltää laittamasta käsiraudat koko porukalle, vaikka se olisi välttämätöntä [Puhemies koputtaa] vankien ja vartijoiden elämän ja hengen suojelemiseksi.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Nyt oikeusasiamiehellä ehkä 3 minuuttia. Tämä ei ole juridinen kysymys, eli tässä voidaan myöskin vähän venytellä tätä aikamidiittiä. Mutta lähdetään 3 minuutista liikkeelle.

15.32 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Kiitän näistä käytetyistä puheenvuoroista ja vilkkaasta keskustelusta. Täällä oli joitakin puheenvuoroja, joissa oli suoria kysymyksiä oikeusasiamiehelle.

Ainakin edustaja Hoskonen kysyi, onko Oikeusasiamiehen kanslialla riittävästi voimavaroja, kun näitä kanteluita viitisentuhatta vuodessa tulee. Sanoisin niin, että kanteluiden käsittelyyn tällä juttumäärällä voimavaroja on riittävästi, ja siihen on yksi keskeinen syy se, että eduskunta muutti oikeusasiamiehestä annettua lakia 2011, jolloin oikeusasiamies sai harkintavaltaa kanteluiden tutkinnassa. Eli nyt me voimme näitä asioita harkita ja kohdentaa voimavaroja sellaisiin asioihin, joissa oikeusasiamies jotain oikeasti voi tehdä, ja semmoisten, joille ei voida tehdä, käsittely voidaan sitten päättää. Eli sanoisin, että siihen on riittävästi voimavaroja. Mutta sitten tietysti on kaikkea muuta tehtävää, ja ehkä kaikkien suurin on nämä uudet erityistehtävät ja niihin liittyvien tarkastusten tai käyntien toimittaminen, ja siinä sille voimavaratarpeelle ei oikeastaan ole mitään ylärajaa. Että kyllä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

me näillä voimavaroilla pystymme semmoiset reilu sata tarkastusta vuodessa tekemään mutta emme enempää. Tämä on semmoinen kysymys, johon sitten muun muassa tämä YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valvontaelin on nyt ihan tuoreessa raportissaan kiinnittänyt huomiota ja epäillyt, että oikeusasiamiehellä ei olisi riittävästi voimavaroja näiden tarkastusten tekemiseen.

Sitten oli tästä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävienjaosta. Olen ilahtunut siitä, että moni edustaja kannatti tämän työnjaon kehittämisen selvittämistä. Olen nyt tuossa kertomuksessa olevassa puheenvuorossani esittänyt sen nykytilan ja ne kaikki ongelmat, joita nykytilassa on, ja myös nämä kehittämismahdollisuudet. Että en ehkä tässä mene siihen enemmän, ne ovat siellä kirjattuna, ja toivon todella, että tämän kehittäminen lähtisi eteenpäin.

Sitten täällä edustaja Tolvanen otti esille tämän viranomaisten välisen tietojenvaihdon ongelman ja pohti, pitäisikö olla joku laajempi selvitys näistä ongelmista ja voisiko kenties oikeusasiamies tehdä tällaista. Tämä on kieltämättä yksi semmoinen ongelmakohta, ja nythän on niin, että tämä tietosuoja vallitsee myös viranomaisten välillä, eli ihan siellä julkisuuslaissa on säädetty aika tiukat ehdot sille, milloin viranomainen voi luovuttaa salassa pidettävää tietoa toiselle viranomaiselle ja, sanoisiko, noin lähtökohtaisesti siitä pitää olla ihan selvät lain säännökset. Tämä on semmoinen asia, josta meidän ehkä on hankala mitään sellaista kattavaa selvitystä tehdä, mutta meillä on ollut esillä se, että kun meillä joka vuosi on joku tällainen perus- ja ihmisoikeuskytkentäinen teema, meillä on yhtenä tällaisen ajatuksena ollut viranomaisyhteistyö ja sen yhtenä osana juuri tämä tietojenvaihto viranomaisten välillä. Että tällaisen teeman kautta tämä voisi tulla meillä johonkin mittaasti asti selvitettyksi. Elikkä me näitä teemaan liittyviä kysymyksiä otamme esille joka ikisellä tarkastuksella riippumatta siitä, mikä se kohde on.

Sitten edustaja Kivelä kysyi oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten työnjaosta, ei siis kanslerin ja oikeusasiamiehen vaan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten, kun meillä nyt on tulossa uusi apulaisoikeusasiamies. Meillähan tosiaan on oikeusasiamiehen päättämä työnjako oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten kesken. Minä olen ajatellut niin, että nyt, kun 1.10. Pasi Pölönen aloittaa siinä, me jatkamme nykyisellä työnjaolla, eli ne tehtävät, jotka kuuluivat apulaisoikeusasiamies Pajuojalle, sopivat kyllä hyvin myös uuden apulaisoikeusasiamies Pölösen käsiteltäväksi. Sitten oma toimikauteni on päättymässä vuodenvaihteessa ja Maija Sakslinilla ensi vuoden, muistaakseni maaliskuun alusta. Että sitten kun nämä vaalit on käyty, niin ne, jotka silloin sitten ovat, voivat sitten sen työnjaon uudistamisen harkita.

Arvoisa puhemies! Vieläkö saan jatkaa?

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Jatkakaa.

Tässä edustaja Kantola otti esille tämän tiedustelulainsäädännön ja tiedustelun valvonnan ja sen, miltä se näyttää oikeusasiamiehen kannalta. Nehän ovat nyt juuri parhaillaan lausuntokierroksella, ja me olemme juuri tekemässä näitä meidän lausuntojamme näihin, että siellä otan sitten tarkemmin kantaa. Mutta sanotaan niin kuin oikeusasiamiehen kannalta — minähän olen näissä kaikissa työryhmissä valmisteluvaiheessa kuultavana — että oma näkemykseni on ollut se, että se valvonta ei voi jäädä oikeusasiamiehen varaan. Se edellyttää tiiviimpää valvontaa, jossa olisi syytä olla tällainen erityisviranomainen, niin kuin nyt on kaavailtu tätä tiedusteluvaltuutettua. Se on enemmän semmoista niin kuin ope-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2017 vp

ratiivista ja, sanoisiko, nyrkit savessa tehtävää tarkastustoimintaa, joka minusta ei sovi oikeusasiamiehelle. Tälle tiedusteluvaltuutetullehan on tulossa aika isoja valtuuksia. Hän käsittelee kanteluita, ja hän voi määrätä tiedustelumenetelmien käytön keskeyttäväksi ja kaikenlaista. Minä luulen, että se on siinä määrin semmoista operatiivista toimintaa, että siihen saattaa liittyä ongelmia ja ristiriitoja näiden valvottavien kesken. Eli minusta on hyvä, että vielä on joku, joka voi tämän tiedusteluvaltuutetun ja näiden valvonnan kohteiden välisiin ristiriita- ja ongelmatilanteisiin puuttua, ja se on oikeusasiamies. Eli oikeusmies tulee joka tapauksessa jo ihan suoraan perustuslain nojalla valvomaan myös tiedustelumenetelmien käyttöä ja tulee valvomaan myös tiedusteluvaltuutettua. Minusta tämä on se oikeusasiamiehen rooli, ja se minusta tähän hyvin sopii näin.

Sitten edustaja Taavitsainen kysyi, miten oikeusasiamies voisi edistää näitä lastensuojeluun liittyviä kysymyksiä ja miten niitä voisi saada paremmalle tolalle. Sikäli kun kysymys on, niin kuin osaltaan on kysymys, lastensuojelun kanssa tekemisissä olevien viranomaisten voimavaroista, niihin oikeusasiamies ei voi suoraan puuttua, ei voi muuta kuin esittää sitä, että pitäisi voimavaroja saada esille, mutta välittömästähän oikeusasiamies ei pysty voimavarakysymyksiin puuttumaan. Aluehallintovirastojen voimavaroissa sama juttu: siihen, että aluehallintovirastoilla ei ole voimavaroja toimittaa riittävästi tarkastuksia näihin kohteisiin, eli voimavaraperusteisiin ongelmiin, meidän on vaikea puuttua muuten kuin tuomalla esiin sitä ja sillä tavalla just pyrkimällä vaikuttamaan siihen, että niitä voimavaroja kohdennettaisiin enemmän.

Nythän tämä valvonta on ilmeisesti taas menossa uuteen uskoon. Eli tämän sote-uudistuksen yhteydessä aluehallintovirastothan tullaan lakkauttamaan ja tämä uusi valtion lupa- ja valvontavirasto perustamaan, johon myös nämä aluehallintoviraston valvontatehtävät ovat siirtymässä. Kenties siinä yhteydessä arvoisilla kansanedustajilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, että tämä uusi valvontavirasto resursoidaan riittävästi.

Arvoisa puheenjohtaja! Tässä Ben Zyskowicz otti esille tämän vankien sitomisen vankikuljetuksessa. Nyt täytyy sanoa, että minä en itse ole ollut tämän esityksen käsittelyssä mukana, vankiasiat eivät ole enää vuosikausiin kuuluneet minulle. Muistan, että aikanaan olen arvostellut sitä, että näissä vankikuljetuksissa rutiininomaisesti sidottiin koko porukka. Mutta niihin vaiheisiin, mitä tämän esityksen käsittelyssä on, nyt en uskalla ottaa lähemmin kantaa.

Arvoisa herra puhemies! Minä luulen, että tässä olivat ne suorat kysymykset. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.